

Paradokshåndtering og ritualproduktion – tro som vidensform

Lars Qvortrup
Anis 2011
152 sider

Anmeldt af **Leif Andersen**

Okay.

Det var så et af de sære tilfælde, hvor det første indtryk af en bog og den foreløbige holdning i løbet af læsningen drejede 180 grader rundt og endte i stik modsat retning (eller måske kun 135 grader; det vender jeg tilbage til).

Til at begynde med ærgrede jeg mig frygteligt, netop fordi det var Lars Qvortrup, der havde begået den. Og ham er jeg ellers lidt vild med. Så vidt jeg ellers forstår det, han skriver. Hans øvrige produktion om kommunikation i det hyperkomplekse samfund har begejstret og inspireret så overmåde mange. Mig inklusive.

Og så begår netop han en bog om tro på Gud, hvori han suspenderer hele sin fremragende forståelse af kommunikationens vilkår af gensidighed, for at erstatte den med dikterende og belærende omdefineringer af andre menneskers egne termer!

Hans spørgsmål er: “Kan et moderne menneske tro på Gud?”

Og svaret er: Ja – hvis ellers man lige omdefinerer, hvad tro betyder, og omdefinerer, hvad Gud betyder.

For det ontologiske spørgsmål om Gud er afløst. Hvorvidt Gud eksisterer objektivt, som en handlende instans, er i dag et ikke-

spørgsmål: Distinktionen væren / ikke-væren er i dag afløst af distinktionen viden / ikke-viden.

“Gud’ betyder ikke en person, et væsen eller ‘noget’, der befinder sig et eller andet sted hinsides den menneskelige verden. ... ‘Gud’ er en betegnelse for det, man kunne kalde Det Hellige, og ‘Det Hellige’ er på sin side en betegnelse for det, der ikke kan vides.”

“Tro’ betyder ikke tillid i betydningen: ‘Jeg tror på dig’, dvs. jeg har tillid til dig. ... ‘Tro’ bliver en betegnelse for en særlig vidensform, dvs. det vi ved, om det vi ikke kan vide.”

På den måde bliver det vel nærmest umuligt for et moderne menneske *ikke* at “tro på Gud”. Men det viser sig da også hurtigt, at det kun er på skrømt, Qvortrup har afløst det ontologiske spørgsmål; han har nemlig allerede afgjort, ikke blot at *han* ikke kan tro på Gud som nogen ontologisk instans, men at *man*, at *vi* i den moderne tid ikke kan det ...

Faktisk er Qvortrup tæt på at tilskrive sig selv det “privilegerede perspektiv”, han ellers overalt med rette har frakendt ethvert menneske og kun tilkendt Gud ...

Øv.

Men efterhånden, som man kommer igennem bogen, begejstres man jo alligevel: Som sociologi er den et fund! Fx er skildringen af sekulariseringen som et *videnstab* (hvor mange meningsdannere så lige dén komme!?) fornøjelig og velbeskrevet.

Meget fint iagttaget og skildret er også analysen af det moderne menneskes erkendelse af afmagt over for katastrofer – en svaghed, der afspejles i modernitetens optagelse af Jesu Kristi person som udtryk for Guds svaghed.

I den forstand er det faktisk *liiiiige* før, man kunne købe hans (med henvisning til bl.a. Gianni Vattimo og hans evindelige ikon Niklas Luhmann) udskiftning af den stærke Gud, magthaveren, beskytteren mod katastrofer, med den svage Gud, paradoksets Gud.

Hans tolkning af inkarnationen: at kun paradokset Jesus Kristus er i stand til som et menneske at formidle det ikke-menneskelige, er udfordrende og givende.

Nyttig – omend ikke ny – er også gennemgangen af ritualets sprogfunktion, samt gennemgangen af samfundets sammenhængskraft ikke som *enighed*, men som *refleksion*, evnen til at håndtere og diskutere uenighed.

Netop her bliver det ganske vist lidt sært, når han på den ene side kritiserer religionskritikernes og fundamentalisternes patent på sandhed, og på den anden side selv tager akademisk og elitært patent på det religiøse vokabularium. Ligesom det er sært, at han afgør på hele modernismens vegne, at man er nødt til at omtolke det for at kunne tro på det, og at den klassiske måde at forstå det på bare ikke lader sig gøre længere. Han kunne da i det mindste beskedent have nøjedes med at sige, at *han* ikke ser sig i stand til det; hvad ved han om vi andres muligheder?

Tilsvarende er hans forståelse af Jesu

lignelser som “instruktioner i perspektivforskydning” (evnen og villigheden til at se verden og sig selv ud fra en andens perspektiv) særdeles givende. Men han slår den fra over for enhver klassisk (eller “bogstavelig”) forståelse af Bibelen. Det anfægter ham tilsyneladende ikke, at den er det selvfølgelige perspektiv i næsten al kristenhed, og at hans “moderne” omtolkning, globalt set, kun eksisterer som en obskur elitær fraktion.

Thi for Qvortrup er Gud simpelt hen mediet for mening, dvs fjerdeordens-håndteringen af vores viden af tredje orden: Gud er selve vores viden, at vi ikke ved, hvad vi ikke ved.

Og det virker i sandhed som en kortslutning, når han i sin argumentation for Guds foranderlighed henviser til Augustins trinitetsforståelse, der netop betoner Guds uforanderlighed!

Tilsvarende er NT's tale om Guds svaghed jo også noget ganske andet end postteismens svage Gud: I NT er den svage Gud den almægtige Herre, der ved inkarnationen i kærlighed og frivillighed har gjort sig selv svag. Men i en postteisme som Qvortrups er Gud simpelt hen svag og foranderlig, fordi han ellers ikke kan følge med udviklingen. Han er slet ikke en person længere, hvortil man kunne have en personlig relation. Og kan vel derfor ikke være kærlighed heller. Han kan ikke høre bønner – faktisk kan han vel ikke engang være tavs, forargelig og ubegribelig, for selve meningen med hans / dens eksistens er jo tilskrivelsen af mening i vores vidensunivers!

Egentlig er der kun en ting i vejen med bogen, nemlig *fundamentet*: selve omskrivningen af “tro” og “Gud”.

Så kunne man selvfølgelig bare afskrive den. Men hvorfor egentlig? Det sker jo, at gode bygningsteknikere og arkitekter er

i stand til at skubbe et nyt fundament på plads ind under en i øvrigt udmærket bygning, i stedet for bare at rive skrumlet ned! Hvorfor ikke gør det samme her? Når han kan omskrive basale termer til et helt eget vokabularium, hvorfor så ikke gøre noget lignende: Når han skriver “vor tids Gud” dit og dat, så omskriver vi det bare til “vor tids *billede af Gud*” – og vips, så er der pludselig en masse godt stof at tage til sig!

Ikke mindst er der en hel stribe af knivskarpe sociologiske iagttagelser, der altså ikke skal forkastes, fordi de har et sært afsæt.

Han har jo for så vidt ret i, at han i dette ikke har foretaget anden bevægelse end den, mange teologer tager for tiden. Men er der ikke allerede noget ravruskende galt med en teologi, der i sine mest basale udtryk kun kan begribes af en filosofisk elite?

Jeg ved godt, at alle gør det: For Spinoza var matematikken Gud; for sportsidioten var Riis Gud; for gourmet'en er Valrhonachokolade Gud; for panteisten er naturen Gud etc. Men som Richard Dawkins sagde det, så er panteisme bare en sexet form for ateisme. Noget lignende kunne siges om Qvortrups uskabte meningstilskriver.

For der er altså noget galt med en kommunikationsteori, der på den måde vilkårligt udskifter andres hævdvundne termer: Jeg lægger bevidst noget andet i ordene, end du gør; så kan vi *sige* det samme og *mene* noget forskelligt; og ingen opdager nogensinde forskellen.

Det sure er jo, at Qvortrup tilsyneladende kun kender (og derfor kan gøre op med) det ontologiske spørgsmål i en primitiv, barnagtig udgave: en plad forestilling om den gamle mand på den himmelske tronstol, der er lige så intelligent som forestillingen om nisser og spøgelser.

Så man skulle næsten tro, han havde været en gammeldags overklasseteolog af den allermest bedredende slags: *Dette* er den rigtige måde at forstå “tro” og “Gud” på; *din* måde er aflægs og forkert! Elitens omtolkning har forrang for den gængse, folkelige forståelse af ordene.

Han lægger fx afstand til Grosbøll som eksempel på en primitiv og ubrugelig ateisme, men overser vistnok, at den “tredje vej”, han selv taler for: Gud som “meningstilskriver”, faktisk var præcis det, Grosbøll forsøgte sig med i sin snak om gud som tydning – langt mere klodset og kluntet, men alligevel i en lignende sprogfilosofisk tågetale.

Kan det overhovedet lade sig gøre at skyde et nyt fundament ind under den i øvrigt glimrende bog? Det ville Qvortrup måske nok selv betvivle. Men det behøver han jo ikke bestemme.

Et andet spørgsmål er, om det er bøvlet værd. Det synes jeg jo nok, det er. Og meningen med “meningstilskrivning” af viden er for så vidt fin nok. Jeg foreslår bare, at man til det stykke finder et andet ord end Gud.

For kommunikationens skyld.

(P.S.: Efter den strøm af postteistisk litteratur, vi har måttet lægge ryg til den sidste tid, hvor man gør alt for at gøre ordet “Gud” spiseligt for moderne mennesker, uden i øvrigt at udfordre deres verdensbillede, og hvor ordet Gud reduceres til ren fonetik, får man ærlig talt lyst til en højlydt teaterhvisken: *Så giv dog folk lov til ikke at tro på Gud, hvis det er det, de vil!* – i stedet for at bilde dem ind, at de i virkeligheden allerede “tror på Gud” uden selv at vide det og uden selv at ville det!)